Mindre bidrag

»SVEND I ROSENGÅRD« OG »EDWARD«

Fra professor Archer Taylor, Berkeley, der i 1931 udgav monografien: »Edward« and »Svend i Rosengård«, A study in the dissemination of a ballad, har redaktionen haft den glæde at modtage flg. lille studie, der her gengives i oversættelse fra engelsk og med et par supplerende oplysninger fra Stednavneudvalget. Udgiveren af den middelalderlige lægebog Kvinders Rosengård, cand. mag. Holger M. Nielsen, har venligt gennemlæst stykket, men ser ingen forbindelse mellem dets emne og ordets benyttelse i lægebogen (og dens tyske kilde). *E. D.*

I drøftelsen af denne berømte vise har man i ringe grad fæstet opmærksomheden på dens forskellige titler. De finske titler angiver klart dens emne: Werinen Pojka (Den blodige søn) og Velisurmaaja (Brodermordet); de kan have været brugt af folkesangere, eller H. R. von Schröter, resp. Elias Lönnrot, kan have præget dem. Ihvertfald er de ganske i de folkelige titlers stil. Den engelske titel, Edward, rejser vanskeligere problemer. Den findes kun i de to ældste trykte texter, Percy's Reliques of Ancient English Poetry 1765 og Motherwells Minstrelsy 1827. Reliques' pålidelighed, når det gælder nøjagtig gengivelse af traditionens enkeltheder, er mere end tvivlsom, og Motherwell kan udmærket have benyttet titlen fra Reliques af praktiske grunde. Med én undtagelse ses det ikke, at navnet Edward har traditionel tilknytning til visen; i denne undtagelse, en opskrift meddelt i Sharp & Karpeles: Folk Songs from the Southern Appalachians, forekommer navnet Edward ikke som titel, men i texten, og man fristes til at opfatte det som en reminiscens af Reliques. Mange nutidige engelske visesamlere har brugt titlen Edward, men siger ikke klart, at det er titlen på folkemunde. Jeg er på dette punkt ikke gået udover det materiale, der er samlet af Bertrand H. Bronson i hans endnu utrykte Melodic Tradition of the Popular Ballads og af Tristram P. Coffin i The Traditional Ballad in North America.

Den skandinaviske visetitel er langt interessantere end både den finske og den engelske. Ingeborg Lagercrantz har fornylig været så heldig at fremdrage den svenske opskrift fra 1640'rne, som Grüner-Nielsen i 1927 meddelte mig, at man måtte anse for tabt. Dens omkvæd er »Sohnen i Roosengård«, som udmærket kan have været den titel, hvorunder man kendte visen i 17. årh. (Sohnen i Roosengård. Den förlorade men återfunna 1600-talsvarianten, Arv V 1949 69–99). Senere er den blevet almindelig kendt som »Sven i Rosengård«. Sammenligning mellem finske, engelske og skandinaviske omkvæd viser ifl. dr. Lagercrantz (p. 78 f), at »Sven« er en forvanskning af »Sohnen«. Hun kommenterer imidlertid ikke »Rosengård« udover at påpege, at den nyere svenske traditions omkvædsformer – du Sven i roser vår, du tvenne rosen god – viser, at omkvædet ikke mere var forståeligt.

Jævnføring med det tyske Rosengarten klargør betydningen af Rosengård. Det betyder »kirkegård, de dødes rige, paradis«, og i Tyskland har det viden om og i mange tider haft disse betydninger. (Paul Geiger, »Rosengarten«, i Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens VII sp. 784 f; E. Jacobs: Rosengarten im deutschen Lied, Land und Brauch, i Neujahrsblätter, hrsg. von der Historischen Commission der Provinz Sachsen XXI, Halle 1897; Kurt Rankes nye, omfattende studie: Rosengarten, Recht und Totenkult, Hamburg 1951, har ikke været mig tilgængelig).

Hvorfor ordet anvendes således, er et stridsspørgsmål, som vi kan lade ligge. En gravskrift som »Hier lieg ich im Rosengarten / und tu auf Weib und Kinder warten« kan være illustration nok. Men denne betydning af ordet er sjælden i de nordiske sprog. Jeg kan kun finde ét exempel i Ordbog over det danske sprog (XVII sp. 1279), hvor det bruges om en »særlig vedligeholdt (beplantet) og finere (del af) kirkegaard. VSO. (»forhen«)«. Ved velvilje fra professor Assar Janzén og fra redaktionen af Svenska akademiens ordbok har jeg set dennes utrykte artikel »rosengård«, der ikke synes at rumme svenske exempler på betydningen »kirkegård« e. l. Desuden har prof. Janzén venligt undersøgt svenske stednavneexempler og meddeler, at tre gårde i Skåne og én i Södermanland hedder Rosengård, mens én gård og to huse i Södermanland hedder Rosengården. Der er ingen forklaring på disse sjældne navne, der kun er brugt indenfor et snævert område. Det samme gælder et Rosengård i Tønder amt, Danmark (Sønderjyske Stednavne III 247).

Rosengård som dansk gårdnavn haves iøvrigt mindst 35 gange, men alle nyere og uden betydning for spørgsmålet. Interessantere er forsåvidt Rosengård som gadenavn (ældste belæg Rosengardhen, København 11.7. 1454), da denne gade i København o. fl. st. lå ved kirkegården. (Hugo Matthiessen: Gamle Gader. 1917, p. 21, 22, 127). Man tør heri nok se en mindelse om kirkens gamle urtegård, men ikke exempler på betydningen *rosengård lig kirkegård etc.; heller ikke ODS-definitionen yder andet end* den gængse betydning af ordet, anvendt på en bestemt del af kirkegården. I norsk er ordet hverken fundet som appellativ eller stednavn. Noget nordisk sidestykke til den tyske betydningsudvikling mangler således, og ordets sjældenhed i de nordiske sprog forklarer, at det svenske omkvæd er blevet korrumperet.

Betydningen »kirkegård, de dødes rige, paradis« for Rosengård passer imidlertid nøje til visen. Morderen træder ud i en bundløs båd, vel vidende at han ikke vil vende tilbage før dommedag, med andre ord betragter han sig selv som død, »i Rosengård«.

Afsluttende må jeg kort nævne dr. Lagercrantz' slutninger vedrørende visens historie. Hun hævder, at de engelske former er afledt af de nordiske eller af begges fælles kilde; prof. von Sydow var af samme mening. De engelske versioner falder i to grupper, en ældre type, der fx. repræsenteres af Reliques, og den nyere traditionelle form, der er optegnet efter mange amerikanske folkesangere. Den ældre form fortæller om en begivenhed fra aristokratiet, den nyere om en strid mellem to brødre på en gård. Jeg må

stadigvæk finde den anskuelse rigtig, som jeg udtrykte for snart 30 år siden: at den aristokratiske form af visen er ældst, og at den er degenereret til de nyere svenske og amerikanske former på folkemunde. Jeg skal ikke argumentere yderligere herfor, blot sige, at man vanskeligt vil finde en vise, der fra at omhandle et mere vulgært skænderi omformes til en scene fra de højere klasser, medens en udvikling i den modsatte retning træffes hyppigt.

Archer Taylor.

EN MODERNE SKILLINGSVISE

Den yngste skillingsvise, man til dato kender, optegnet efter mundtlig tradition, er visen om den 7-årige Gurli, som blev skændet og myrdet på Vesterbro i København i 1939. Jeg optegnede den i sommeren 1956 efter en 11-årig pige fra Nørrebro, og visen findes nu optaget på bånd i Dansk Folkemindesamling. I en radioudsendelse i efteråret 1957 efterlyste jeg den, og resultatet blev, at vi nu har kendskab til 3 forskellige viser om Gurlidrabet.

Først og fremmest blev jeg gjort opmærksom på, at Sølves Sangforlag i Odense umiddelbart efter mordet havde udsendt en vise skrevet af forlagsleder Eigil Sølve selv. Den fremtræder som et traditionelt skillingsvisetryk, 4 sider i oktav. Titelbladet lyder: *Sangen/ om/ Gurli/ Feriepigen, hvis Navn og Skæbne aldrig glemmes./* [I en enkel ramme citeres førstelinjen:] »*Et Barn blev dræbt, en Blomst blev brudt og knækket . . .*«*/ Hæftet indeholder tillige Dronning/ Victorias Vuggesang./ Sølves Sangforlag – Odense.* Den er skrevet på melodien til *Der er et land, dets sted er højt mod norden.*

En københavnsk lytter skrev, at han havde købt Sølves vise umiddelbart efter, at den udkom, og en jyde skrev, at hun havde købt den »i Sølves Forlag, Odense, Postbox 196, som averterede med gamle Viser og sange, det var Aar 1951.« På Dansk Folkemindesamlings vegne satte jeg mig derpå i forbindelse med Eigil Sølve for at høre, om han kendte noget til den Gurlivise, som jeg efterlyste. Det gjorde han ikke, men jeg fik imidlertid lejlighed til at gennemgå hans mere end 3000 viser og sange, som han havde udgivet fra ca. 1930 til 1955, og det var iøvrigt dette besøg, der var den direkte årsag til, at Dansk Folkemindesamling besluttede at erhverve Sølves samlinger, som i løbet af foråret 1958 vil blive flyttet fra Odense til København. Heri vil man finde skillingsviser, der er yngre end *Sangen om Gurli,* nemlig *Bomberne over det fredelige Esbjerg Mandag den 4. September 1939 paa den anden Verdenskrigs anden Dag, Sangen om Stauning og hans eventyrlige Skæbne, forfattet paa hans Dødsdag den 3. Maj 1942* og *Bombesprængningen paa den franske Skole i København den 21. Marts 1945, hvor 83 Børn og mange andre dræbtes i Ruinerne . . .* Alle disse viser er skrevet af Eigil Sølve på melodien *Der er et land* –, men ingen af dem, altså heller ikke hans Gurli-vise, har Dansk Folkemindesamling endnu optegnet efter mundtlig tradition.